

NIEUWE NAAM, DEZELFDE MENSEN

Er was eens een wereld met louter mannen en vrouwen, tot jongeren onder invloed van social media massaal non-binair werden. Toch? Journalist **MILOU DEELEN** (28) onderzocht of non-binariteit inderdaad een hype is en waar toch die negatieve reacties vandaan komen.

Die gaat vanavond mee naar de kroeg,' zei een goede vriend vorige week. 'Hun afspraak gaat niet door.' Daarmee doelde de vriend op Jip. Die is non-binair, kan zich niet vinden in het hokje 'man' of 'vrouw'. Drie jaar geleden was het ondenkbaar geweest dat we de persoonlijke voornaamwoorden 'die/hun', oftewel *pronouns*, in zo'n doodnormaal gesprek op zo'n doodnormale manier zouden gebruiken. Zeker, in het begin moest ik wennen. Vaak zei ik per ongeluk nog 'haar' en 'zij' – dat was hoe ik Jip kende – om vervolgens snel mijn excuses aan te bieden. Inmiddels is onze vriendengroep gewend aan hun gender en persoonlijke voornaamwoorden. Dat komt door Jip, en dat onze vriendenkring bestaat uit jonge randstedelingen zal ook meespelen. Maar ook doordat de laatste jaren non-binariteit, en gender in bredere zin, zichtbaarder is geworden. Thorn Roos de Vries, zelf non-binair, speelde het eerste non-binaire personage in Nederland in de serie *SpangaS* en in de film *Anne+*. Er verschenen documentaires, boeken en verhalen in kranten en tijdschriften. Door sociale media werden mensen die buiten de norm vallen zichtbaarder dan ooit. De zoekterm *non-binair Nederlands uitleg* op TikTok heeft 160,6 miljoen views. Maar de toenemende zichtbaarheid zorgt ook voor negativiteit. Werp een blik op sociale media: *Dat non-binaire gedoe is gewoon een hype en Non-binariteit bestaat niet*. Thorn Roos de Vries en diens partner Mandy Woelkens schreven in 2021 het boek *FAQ Gender*, omdat zij als queer-koppel veel vragen krijgen. In hun boek hanteren ze de volgende definities: 'Genderidentiteit gaat over wie je bent, op basis van je eigen gevoel, en hoe je jouw gender ervaart. Als mannelijk, vrouwelijk of geen van beide:

non-binair. Dat heeft niet te maken met je seksualiteit: tot wie je je wel of niet aangetrokken voelt. *Gestacht* gaat over de lichamelijke, biologische kenmerken die een mens mannelijk of vrouwelijk maken (of wanneer het geslacht geen van beide is: interseks). *Transgender* is iemand van wie de genderidentiteit niet overeenkomt met datgene wat is vastgesteld bij de geboorte. *Cisgender* is iemand van wie de genderidentiteit overeenkomt met het geboortegeslacht. *Queer* is een paraplueterm voor alle personen die niet voldoen aan de heteroseksuele of cisgender norm.' Ik ben cis, want ik ben geboren met een vulva en voel me vrouw. Ik ben biseksueel, dus nouw mezelf queer.

HET IS NIET PRECIËS BEKEND hoeveel mensen non-binair zijn in Nederland. Marktonderzoeksbureau Motivaction deed vorig jaar onderzoek in zestien landen in Noord-Amerika en Europa, waaronder Nederland, en daaruit bleek dat 2,8 procent van de mensen zich als non-binair identificeert. Dit percentage ligt hoger tussen de 18 en 34 jaar: daar zou het aantal 5,3 procent zijn. Dat komt overeen met Amerikaans onderzoek, waaruit ook bleek dat het percentage hoger is onder jonge mensen. Ik vraag aan cultuurwetenschapper Margriet van Heesch hoe dat kan. Aan de telefoon vertelt ze dat het komt doordat jongeren door het internationale online netwerk in contact staan met de globale cultuur en daardoor ook met subculturen. 'Oudere mensen zitten minder op Instagram en TikTok, komen de term minder tegen. Ik herinner me een jongen die een maand spaarde om met de trein vanuit het platteland naar de Amsterdamse club Roxy te gaan om met gelijkgestemden in contact te »

'Ze krijgen te horen
wat homoseksuelen
eerder te horen
kregen: dat ze
niet zouden
bestaan'

'Die en hen als persoonlijke voornaamwoorden is niet ingewikkeld. Mijn broertje van acht doet het foutloos'

komen, terwijl jongeren van nu op hun telefoon kijken.' Dat betekent niet dat jongeren 'ineens massaal non-binair worden,' benadrukt Van Heesch. 'Het lijkt of non-binariteit ineens opkomt, maar dat is niet zo. Het is niet nieuw, de mensen waren er altijd al, alleen konden ze zich niet met taal uitdrukken. Een term als *queer* bestond wel, maar die vonden mensen vaak onduidelijk. *Non-binair* slaat beter aan.'

Dat betekent niet dat de termen voor ieder persoon die zich zo identificeert hetzelfde betekenen – het zijn paraplutermen. Van Heesch: 'Net zoals er ook feminiene vrouwen zijn, masculiene vrouwen, biseksuele vrouwen, kan *non-binair zijn* voor iedereen iets anders betekenen. Maar de term heeft het mogelijk gemaakt om te zeggen: ja, ik ben dat.'

Voor Nanoah Struik (23) is dat herkenbaar. 'Ik voelde altijd dat ik niet in de hokjes man/vrouw paste, maar ik had geen woorden voor wat ik dan wel was. Totdat ik zeventien was en het programma *Hij is een zij* zag. Een deelnemer zei: ik voel me geen van beide, ik ben non-binair. Meteen wist ik: ik ook. Dat gaf vrijheid, eindelijk had ik de taal om uit te leggen wie ik ben.' Die/hen zijn de persoonlijke voornaamwoorden van Nanoah. 'Op sociale media krijg ik reacties dat mensen dat ingewikkeld vinden. Tegen die mensen wil ik zeggen: je doet jezelf tekort. Tuurlijk is het wennen, maar mijn broertje van acht doet het foutloos. Als hij het kan, kan iedereen het. Vaak is het meer onwil dan onkunde.'

DAT ER MEER RUIMTE IS VOOR genderidentiteiten, heeft ook te maken met andere emancipatoire bewegingen. 'Feministen verzetten zich tegen de doorgedraaide vrouwenrol, en je had de homobeweging. Omdat daarvoor is gestreden, ontstaat er nu meer ruimte voor mensen die niet cisgender zijn.' Dat vertelt hoogleraar genderstudies Maaike Meijer, die zichzelf non-binair of tussenwezen noemt ('Ik ben 74 en die conclusie moet ik eigenlijk wel trekken.') Ze – haar *pronouns* zijn zij/haar – heeft zich altijd enigszins mannelijk gevoeld, zonder tot een operatie te willen overgaan. 'Ik ben gezegend met een flinke borstpartij, dat past niet bij me. Toch ben ik nooit overgegaan op een borstverwijderende operatie, zo sterk was die drang ook weer niet. Dit klinkt wellicht cru, maar mocht ik borstkanker krijgen, dan zou ik tegen de arts zeggen: haal ze maar weg, elk nadeel heeft zijn voordeel.' Ze benadrukt: 'Ik houd van mijn lichaam, en de sekse ervan doet niet zoveel ter zake. Lichamelijk genot kan beleefd worden met alles wat je in huis hebt.' Waar het

volgens Meijer om gaat, is dat de maatschappij gegrondest is op twee identiteiten: man en vrouw. 'Door de emancipatiebewegingen is duidelijk geworden dat dat seksefundamentalisme kan worden aangevochten. Als je bent geboren met 'een vrouwenlichaam' hoef je niet per se 'vrouw' te zijn: in je liefdesleven, in je uiterlijk. Die vaste verbinding tussen gender en sekse wordt steeds meer losgelaten. Steeds meer jongeren denken:

ik wil mezelf zijn, zonder me aan dat man/vrouw-beeld te conformeren. Ik kom niet zoveel andere non-binaire personen van mijn leeftijd tegen, omdat we in een andere tijd zijn opgegroeid, de term bestond nog niet. Dat is echt een generatieverschil.'

Hoe beleefde ze in de decennia hiervoor haar non-binariteit? Meijer vertelt dat ze zichzelf androgyn noemde. Het verschil volgens haar met non-binair is dat je je niet in een tweedeling wil laten vangen, androgyn betekent dat je het allebei bent. 'Dat vond ik een ongelooflijk leuk idee. In 1979 schreef ik daar al over, in *Het Lesbisch Prachtboek*, dat een groot succes werd. Als kind, vroeger thuis en op school, was het niet makkelijk. Ik wist niet wat ik was en wat ik kon zijn. Toen ik in Amsterdam ging studeren, loste zich dat op. In de lesbische wereld waarin ik terecht kwam, waren er veel vrouwen die ook masculien waren, die niet leefden volgens het heteroseksuele model.'

OOK DE 62-JARIGE LEONNE ZEEGERS is non-binair en vindt de ontwikkelingen van de laatste jaren 'prachtig om te zien'. 'Vroeger speelde de kerk een grotere rol in Nederland. Nu dat minder wordt, krijgen kinderen meer ruimte om te zeggen hoe ze zich voelen. Nog steeds lang niet altijd, maar vroeger al helemaal niet. Ik moest naar een jongensschool, terwijl ik me geen jongetje voelde. Tuurlijk was dat moeilijk, maar ik had het geluk dat mijn ouders me altijd hebben geaccepteerd. Als mensen vroegen 'wat ik nou was', zeiden mijn ouders: een engel. Het is een goede ontwikkeling dat dit gesprek vaker wordt gevoerd.' Zijn er nog andere verklaringen waarom er meer ruimte is gekomen voor non-binariteit? Van Heesch: 'Lange tijd werden interseks mensen, dat wil zeggen als je met een non-binair lichaam geboren bent, bij de geboorte geopeerd om ze te laten voldoen aan een van de twee hokjes. Sinds de jaren 2000 wijzen de nu volwassenen met een interseks ervaring erop dat de medische ingrepen die zij als kind ondergingen onomkeerde schade veroorzaakten, zowel fysiek als psychisch.' Het wordt dus duidelijker dat er niet maar twee genders bestaan.

DE GESCHIEDENIS LAAT ZIEN waarom er meer ruimte is gekomen voor non-binaire personen, maar niet iedereen is het daarmee eens. Haters en critici noemen het een 'moderne hype'. Dat is niet terecht, benadrukt genderhistoricus Jasmin de Groot. 'Deze mensen bestonden vroeger ook al. De vroegst gedateerde bronnen die spreken over genderfluïde zijn van 2000 voor Christus, in Mesopotamië, wat nu het nabije Oosten is. Deze cultuur stond

'Deze mensen waren er altijd al, maar konden niet met taal uitdrukken hoe zij zich voelden'

erom bekend dat ze alle gradaties van gender erkennen en accepteerden. In wat nu Nepal, Pakistan, India en Bangladesh is leven al honderden jaren *Hijra's* die worden gezien als het derde geslacht.' Groot vertelt hoe verschillende genders samenleefden op Fiji en andere eilandgroepen in de Stille Oceaan, totdat die in de zeventiende eeuw werden gekoloniseerd door Groot-Britannië. Er waren mannen die zich gedurende hun leven als vrouwen uitten, en andersom. 'In documenten over de kolonisatie wordt met geen woord gerept over deze mensen. West-Europa zag de inheemse bevolking als inferieur en deze mensen als teken waarom het een inferieure beschaving was. Op ons continent zijn slechts vaag sporen aanwezig van genderfluïde, het werd mogelijk gezien als in strijd met de Bijbel. Uitgebreid onderzoek naar de historische oorsprong van de *gender binary* in Europa is er, volgens mij, nog niet.'

'NON-BINAIRE PERSONEN KRIGEN nu te horen wat homoseksuelen eerder te horen kregen: dat ze niet zouden bestaan,' vertelt Maaike Meijer. 'Het heeft lang geduurd om homoseksualiteit zichtbaar te maken.' Alhoewel het niet meer het heersende idee is dat homoseksuelen niet bestaan, stagneert de acceptatie van lhbtq'ers, en vooral van non-binaire personen. Dat blijkt uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau. Twee jaar geleden werd de veertienjarige Frédérique uit Amstelveen zelfs op straat in elkaar geslagen, omdat ze niet wilde zeggen of ze een jongen of meisje was.

Uit het onderzoek van Motivaction komt naar voren dat 13 procent van de Nederlanders liever niet omgaat met mensen van wie onduidelijk is of ze man of vrouw zijn. Van Heesch noemt het de 'anti-genderbeweging'. Wanneer er meer zichtbaarheid ontstaat voor minderheidsgroepen, ontstaat een machtsstrijd, vertelt ze. De groep mensen die het ouderwetse binaire model wil verdedigen, doet dit gesprek af als onzin van een groepje freaks. Vaak zijn het religieuze, ultra-rechtse en fascistische partijen die vinden dat vrouwen en lhbtq'ers 'wel genoeg vrijheden hebben'.

Ook Meijer maakt zich zorgen: 'De tolerantie voor lhbtq'ers gaat in veel landen achteruit. Ik zit dat er een tegenbeweging is van conservatieve partijen. In India was het homohuwelijk er bijna doorheen, maar de rechter heeft het verboden.'

Waarom raken sommige mensen overstuurd zodra NS aankondigt voortaan 'beste reizigers' te zeggen, of als de Hema jongens- en meisjesafdelingen wil afschaffen?

Van Heesch: 'Omdat die mensen geloven in de orthodox-conservatieve mythe dat er

maar twee genders zijn. Zij willen leven in een wereld bestaand uit man en vrouw, die elkaars tegenovergestelde zijn. Deze mensen zijn dat zo erg gaan geloven dat ze boos of overstuurd worden als iemand iets anders beweert.' 'We leren nog steeds dat voetballen iets voor jongens is en meisjes braaf moeten zijn,' zegt Meijer.

'We zouden moeten proberen een klimaat te scheppen waar je gewoon mag zijn wie je wilt.' 'Dat betekent niet dat je geen jongen of meisje mag zijn, maar dat je zelf mag bepalen waar je je het prettigst bij voelt,' benadrukt Nanoah Struik. 'Ik kan me voorstellen dat die verandering lastig is. Maar je hoeft niet alles over gender tot in de puntjes te begrijpen om mij te respecteren. Ik vind het prima als je het niet begrijpt. Het wordt pas een probleem als het argument is 'ik begrijp niet wat je zegt, dus het bestaat niet'. Want ik besta wel.' <<

MEZZA 23

22